

Sayı : 12 .

Sene : 1981 - 1982

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ EDEBİYAT FAKÜLTESİ

TARİH ENSTİTÜSÜ
DERGİSİ

*Prof. Tayyib Gökbilgin
Hatıra Sayısı*

EDEBİYAT FAKÜLTESİ MATBAASI
İSTANBUL — 1982

XVI. ASIRDA HALEP TÜRKMENLERİ

İhan Şahin

Osmanlı Devleti'nin kuruluş ve inkişafında önemli bir rol oynayan konar-göçer aşiretler hakkında Osmanlı müverrihlerinde rastlanan bilgi ve mütalaalar, onların gerçek durumlarını anlamağa epeyce mâni olmakta ise de, Osmanlı arşivlerinde bulunan muhtelif defterler ile münferit vesikalarda, bu husûsla alâkalı esâsî malûmata rastlanılmaktadır. Arşivlerimizde mevcut muhtelif defterler arasında, bugün büyük bir kısmı Başbakanlık Arşivi'nde, bir kısmı da Tapu-Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyûd-ı Kadîme Arşivi'nde bulunan *Tapu-Tahrîr Defterleri*, bilindiği üzere herhangi bir sancak veya eyâlet dâhilinde vergi vermekle mükellef olan nüfûsu, vergi cins ve mikdârı ile toprağın mülkiyyet ve tasarruf sisteminin tahrîrini içine almaktadır. Konar-göçer aşiretler, Devlete vergi vermekle mükellef olmalarından dolayı, Tapu-Tahrîr Defterleri'nin bunlara da şâmil olması tabiidir. Nitekim, Devlet tarafından idâri ve mâlî bir teşkilâta tâbi tutulan konar-göçer aşiretler hakkında husûsî olarak Tapu-Tahrîr Defterleri tanzim edildiği gibi, bunun dışında kalanlarına da yaşadıkları vilâyet ve sancakların defterlerinde yer verilmiştir. Vergi mükellefi ile vergi cins ve mikdârını, toprağın mülkiyyet ve tasarruf sistemini tesbit etmek gayesiyle yapılan bu defterlere dayanmak sûretiyle, konar-göçer aşiretlerin nerelerde yaşadıklarına, hangi il veya uluslara mensup olduklarına, içtimâî teşkilâtına, tahminî nüfûslarına ve iktisâdî faaliyetlerine dâir mühim bilgiler elde edebilmek mümkün olmaktadır.

Burada, Osmanlı Devleti zamanında, Halep vilâyeti dâhilinde bulunmasından dolayı *Halep Türkmenleri* adıyla bilinen ve muhtelif yerlerdeki konar-göçer aşiretlerden teşkil edilen diğer illerin veya ulusların teşekkülünde de mühim rol oynamış olan büyük bir Türkmen ili'nin, yâni Halep Türkmenleri'nin, bilhassa mufassal Halep Tapu-Tahrîr Defterleri'nden istifâde etmek sûretiyle, XVI. asırda coğrafi sâha olarak yayıldıkları yerleri, hukukî statüsü, içtimâî teşkilât-

ları ve nüfus durumları hakkında malûmat verilmeğe çalışılacaktır. Bulabildiğimiz defterlerden ilki 926 (1520)¹, ikincisi itibârî bir tahminle 1525-30², üçüncüsü yine itibârî bir tahminle 1536³, dördüncüsü 959 (1552)⁴ ve beşincisi ise 978 (1570)⁵ tarihlidir.

1 Başbakanlık Arşivi [BA], *Tapu-Tahrir Defteri* [TD], nr. 93. Defterin başında ve sonunda tahrir tarihi bulunmamakla beraber, sayfa 458'deki bir hükümün sonundaki evâsıt-ı Receb 926 (1520 Haziranı sonları) kaydından, defterin 926 (1520) senesinde tanzim olduğu kanâatine varılmıştır. 1516 senesinde Mercidabık zaferi ile Osmanlı idâresi altına giren Haleb'in defterdarlığına tâyin edilen Abdullah Paşa-oğlu Abdi Çelebi, Haleb'in tahririne de memûr edilmekle beraber (bk. Müneccimbaşı, *Sahâ'ifü'l-ahbâr fi Vekâyü'l-a'sâr*, İstanbul 1285, III, 463, 469), 1520 tarihli tahririn bu zat tarafından yapıldığına dâir defterde bir kayda rastlanılmamıştır.

2 BA, TD, nr. 1040. Defterin tanzim tarihi hakkında bir kayda tesâdüf edilememekle beraber, konar-göçer cemâatlerin başında idâreci olarak «Kethudâ» ünvanını hâiz şahıslar bulunduğu ve kethudâlık müessesesi bir kısım cemâatlerde babadan oğula geçtiğinden, 1520 tarihli defterde bu husûsla alâkalı bâzi kayıtların, tarihi tesbit edilemeyen defterdeki kayıtlarla mukayesesi yapıldığında, bir kısım cemâatlerde kethudâlığın babadan oğula geçtiği (BA, TD, nr. 93, s. 664-668, 689-690; BA, TD, nr. 1040, s. 87, 113, 123), bundan da tarihi tesbit edilemeyen defterin, 1520 tarihli defterden sonra tanzim edildiği ortaya çıkmaktadır. Bâzi cemâatlerin ise, her iki defterde aynı kethudâlar tarafından idâre olunması (BA, TD, nr. 93, s. 670, 676, 689-690; BA, TD, nr. 1040, s. 75-78, 95-96, 102-104), 1520 tarihli defterle, tarihi tesbit edilemeyen defter arasında tarih bakımından fazla bir sene farkı olmadığını göstermektedir. Bu noktadan hareketle defterin tarihi, itibârî bir tahminle 1525-30 olarak kabul edilmiştir.

3 BA, TD, nr. 397. Tanzim tarihine dâir bir kayda rastlanılmayan bu defterin icmâlinde, nişancı Celâl-zâde Mustafa'nın evâil-i Zilkâ'de 944 (1538 Nisanı başları) tarihli bir derkenarı bulunmaktadır (bk. BA, TD, nr. 422, s. 2). Bu nevi derkenarlar, tahrirden daha sonraki senelerde yazılmış olduğundan, mufassal defterin 1538'den önce tanzim edildiği ortaya çıkmaktadır. Yukarıda takib edilen usûle göre, bu defterle, 1525-30 arasında tahrir edildiğini tahmin ettiğimiz defter arasında, babadan oğula geçen kethudâlık vazifesi bakımından yapılan mukayese (BA, TD, nr. 1040, s. 108, 118, 128; BA, TD, nr. 397, s. 776, 781, 824), bize, bahis konusu defterin yaklaşık bir itibârla 1536'da tanzim edildiği kanâatini vermektedir.

4 BA, TD, nr. 454. Mezkûr defterin Halep Türkmenleri'nin tahririni içine alan son kısmı bir hayli eksik olduğundan, eksik kısımları tamamlamak için aynı defterin Başbakanlık Arşivi'nde 280 nr. da kayıtlı icmâlden istifâde edilmiştir. Mufassalın tahrir tarihi de icmâlin tanzim tarihinden çıkarılmıştır. Mufassal defterin Başbakanlık Arşivi'nde 279 ve 391 nr. da kayıtlı iki icmâl daha vardır.

5 BA, TD, nr. 493. Bu mufassal defterin Başbakanlık Arşivi'nde 544 nr. da

Coğrafi sâha olarak yayıldıkları yerler :

Halep Türkmenleri, adını taşıdığı vilâyetin dâhilinde bulunmasına rağmen, yaşadıkları yerlerin belli bir merkeze sahip olmaması ve konar-göçer hayatın icâbı olarak yaylak-kışlak mahalleri arasında dâimî bir şekilde hareket halinde bulunmaları sebebiyle, buldukları bölgenin kesin bir sınırını tesbit etmek mümkün olamamıştır. Böyle olmakla beraber, bilhassa tapu defterlerindeki kayıtlardan, bu teşekküle mensup olan cemâatlerin bir kısmının Halep vilâyetinin doğu taraflarında, bir kısmının da Şam, Ayıntab, Birecik, A'zaz, Hama, Süruc, Râvendân, Münbiç, Rum-Kal'a, Gündüzlü, Bagras, Behisni ve Kınık ile Malatya'ya kadar yayıldıkları anlaşılmaktadır.

Halep vilâyetinin doğu taraflarında bulunan cemâatler arasında, Beydili tâifesinden Halilcilü cemâatinin 1525-30 târihinde 36 hâne⁶, 2 mücerred⁷ vergi nüfûsu⁸ ve 1570 tarihinde 55 hâne, 22 mücerred, 11 bennâk vergi nüfûsu⁹; Harbendelü tâifesinden Harbendelü cemâatinin 1525-30 tarihinde 203 hâne, 17 mücerred vergi nüfûsu¹⁰ ve müstakil bir halde bulunan Acurlu cemâatinin 1525-30 tarihinde Mehmed Bey idâresinde 155 hâne, 16 mücerred vergi nüfûsu olduğu gibi¹¹, Şam vilâyetinde yaşayan cemâatler arasında Beydili tâifesinden Kürtler cemâatinin 1536 tarihinde Şah Ali Kethudâ idâre-

bir icmâli bulunduğu gibi, 992 (1584) tarihinde tanzim edilen ve yine Başbakanlık Arşivi'nde 610 nr. da kayıtlı olan mufassal Halep tahririnin cemâatler kısmı da, 493 nr. daki tahririn aynısını ihtivâ etmektedir. Kezâ, 493 ve 610 nr. daki Halep mufassal defterinin, sâdece cemâatlere âit olan ve evâhir-i Zilhicce 1005 (1597 Ağustos) tarihini taşıyan mufassal bir sûreti ise, Ankara Tapu-Kadastro Genel Müdürlüğü, Kuyûd-ı Kadime Arşivi, nr. 37'de kayıtlıdır.

6 «Hâne» tâbiri ile genel olarak «5» kişinin ifâde olunduğu kabul edilmektedir (bk. Ö. Lütfi Barkan, «Tarihî demografi araştırmaları ve Osmanlı tarihi», *Türkiyat Mecmuası*, İstanbul 1953, X, 11-12).

7 «Mücerred», bekar olup kazancı yerinde olan kimsedir (Cengiz Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğu'nda aşiretleri-iskân teşebbüsü, 1691-1696*, İstanbul 1963, s. 22, not 67).

8 BA, Halep TD, nr. 1040, s. 19-20.

9 BA, Halep TD, nr. 493, s. 863-864.

10 BA, Halep TD, nr. 1040, s. 39-41.

11 BA, Aynı defter, s. 75-77.

sinde 40 hâne, 14 bennâk¹², 77 mücerred vergi nüfûsu ve Tosun İsâ Kethudâ idâresinde 8 hâne, 3 bennâk, 1 mücerred vergi nüfûsu¹³; Bayad tâifesinden Gedüklü cemâatinin 1525-30 tarihinde 9 hâne vergi nüfûsu¹⁴; Şemeklü cemâatinin 1552 tarihinde 25 hâne, 1 bennâk vergi nüfûsu¹⁵ ve Gündüzlü (Gündüzlü Avşarı) tâifesinden Bekmez-lü cemâatinin 1536 tarihinde 10 nefer vergi nüfûsu vardı¹⁶.

Bu cemâatlerin yanı sıra, Harbendelü tâifesinden Harbendelü cemâatinin 1525-30 tarihinde 116 hâne, 1 mücerred vergi nüfûsu¹⁷; 1536 tarihinde toplam 55 hâne, 81 bennâk, 2 mücerred vergi nüfûsu¹⁸ ve 1570 tarihinde 48 hâne, 169 bennâk, 23 mücerred vergi nüfûsu¹⁹, mezkûr târihlerde meskûn olarak Malatya dâhilinde; yine Harbendelü tâifesinden Harbendelü cemâatinin 1570 tarihinde 15 hâne, 93 bennâk, 34 mücerred vergi nüfûsu Ayıntab'da²⁰; Bayad tâifesinden Toktemürlü (Tohtemürlü) cemâatinin yine 1570 tarihinde 95 bennâk, 6 hâne, 30 mücerred vergi nüfûsu, meskûn bir halde Ayıntab ve sair yerlerde²¹; 1536 tarihinde müstakil bir halde 9 hâne nüfûsu olan Dimaşklı cemâati²²; 17 hâne, 14 bennâk, 6 mücerred vergi nüfûsu olan Büğdüz cemâati ile, Büğdüz cemâatine bağlı olup 16 hâne, 2 bennâk, 14 mücerred vergi nüfûsu olan Âşıklı cemâati²³ ve Döğeri'e mensup olup 27 hâne, 12 mücerred vergi nüfûsu olan Demircilü Döğeri cemâati Hama vilâyetinde²⁴; Bayad tâifesinden Kara-Koyunlu cemâatinin 1536 tarihinde 20 nefer vergi nüfûsu A'zaz nâhiyesin-

12 «Bennâk», tam yahut yarım çift arazisi olmayan, fakat kâr u kisbe kadir, evli; bir yerde yahut babasının yanında oturan kimsedir (Halil İnalcık, «Osmanlılarda raiyyet rûsûmu», *Belleten*, Ankara 1959, XXIII/52, 599; Neşet Çağatay «Osmanlı İmparatorluğu'nda reâyâdan alınan vergi ve resimler», *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Ankara 1947, V, 491).

13 BA, *Halep TD*, nr. 397, s. 739-740.

14 BA, *Halep TD*, nr. 1040, s. 60.

15 BA, *Halep TD*, nr. 454, s. 859.

16 BA, *Halep TD*, nr. 397, s. 769.

17 BA, *Halep TD*, nr. 1040, s. 37-38.

18 BA, *Halep TD*, nr. 397, s. 796-797.

19 BA, *Halep TD*, nr. 493, s. 949-951.

20 BA, *Aynı defter*, s. 948.

21 BA, *Aynı defter*, s. 923-924.

22 BA, *Halep TD*, nr. 397, s. 776.

23 BA, *Aynı defter*, s. 777.

24 BA, *Aynı defter*, s. 821.

de²⁵; Avşar (Köpekli Avşarı) tâifesine bağlı cemâatlerden Koyunculu cemâatinin 1536 tarihinde 13 nefer vergi nüfûsu, meskûn bir halde A'zaz nâhiyesine bağlı İki-Dam köyünde²⁶; Balabanlu cemâatinin Sülü Bey idâresindeki 10 hâne vergi nüfûsu, meskûn bir halde Birecik nâhiyesine bağlı Tel-Köy adlı bir köyde²⁷; Sekiz Avşarı cemâatinin 1570 tarihinde 16 bennâk, 5 mücerred vergi nüfûsu ise, meskûn bir halde Süruc'a bağlı Şeyh Çoban köyünde bulunmaktaydı²⁸. Kezâ, İnallu tâifesine mensup cemâatlerden, 1536 tarihinde 5 hâne, 32 bennâk vergi nüfûsu olan Alayundlu cemâati, meskûn bir halde Râvendân nâhiyesinde²⁹; 1570 tarihinde 66 bennâk, 17 mücerred vergi nüfûsu olan Oruçlu cemâati, meskûn bir halde Râvendân'a bağlı İki-Dam köyünde³⁰; yine 1570 tarihinde Beydili tâifesine mensup olduğu zikredilen ve 14 bennâk, 5 mücerred vergi nüfûsu olan Acurlu cemâati ise, meskûn bir halde Münbiç'e bağlı Taşlı-Öyük köyünde yaşamaktaydı³¹.

Bu cemâatlerden başka, müstakil olarak bulunan cemâat grupları arasında, Çepni cemâatinin 1525-30 tarihinde 53 nefer vergi nüfûsu olan grubu³² ile 1536 tarihinde Donrul Kethudâ idâresinde 76 hâne, 20 mücerred vergi nüfûsu olan grubu Rum-Kal'a'da³³; Karkın cemâatinin 1570 tarihinde Cum'a Kethudâ idâresinde 99 bennâk, 28 hâne, 53 mücerred vergi nüfûsu olan grubu Ayıntab ve Rum-Kal'a'da³⁴; Çepni cemâati adıyla bilinen ve Başım Kızdılu Çepnisi ismiyle de şöhret bulan cemâatin, 1536 tarihinde Hamza Kethudâ idâresinde 43 hâne, 14 mücerred vergi nüfûsu Gündüzlü kazâsında³⁵ ve 1570 tarihinde 14 bennâk, 7 hâne, 8 mücerred vergi nüfûsu Bağras kazâsında³⁶; Kara-Yuvalı cemâatinin 1570 tarihinde 147 hâne,

25 BA, *Aynı defter*, s. 815.

26 BA, *Aynı defter*, s. 764-765.

27 BA, *Aynı defter*, s. 766.

28 BA, *Halep TD*, nr. 493, s. 964.

29 BA, *Halep TD*, nr. 397, s. 755.

30 BA, *Halep TD*, nr. 493, s. 959.

31 BA, *Aynı defter*, s. 954.

32 BA, *Halep TD*, nr. 1040, s. 97.

33 BA, *Halep TD*, nr. 397, s. 822.

34 BA, *Halep TD*, nr. 493, s. 929-930.

35 BA, *Halep TD*, nr. 397, s. 821-822.

36 BA, *Halep TD*, nr. 493, s. 1005.

9 mücerred vergi nüfûsu Gündüzlü kazâsında³⁷; Kösecelü, Oyradlu ve Osmanlı cemâatlerinin, 1536 tarihinde Halil-oğlu Mustafa Ket-hudâ idâresinde toplam 154 hâne, 24 mücerred vergi nüfûsu ise, Behisni kazâsında bulunuyordu³⁸.

Yukarıda isimlerini zikrettiğimiz bu yerlerin yanı sıra, Osmanlı İmparatorluğu döneminde, bugün Sivas'a bağlı birer kazâ merkezi olan Divriği'nin batı taraflarını, Şarkışla havâlisini, Gürün'ün kuzeyini ve Kangal havâlisini kendisine yurd tutan, yâni Sivas'ın güneyindeki geniş bir bölgede yaşayan Yeni-il Türkmenleri'nin, Dul-kadırlı-ulusu'na mensup bâzı teşekküllerle beraber, Halep Türkmenleri'ne mensup bâzı teşekküller tarafından teşkil edilmiş olması³⁹; başta Diyarbekir bölgesi olmak üzere, Mardin'in güneyindeki Deyri-Zor'a kadar uzanan Çöl bölgesi ile Erzurum'a bağlı muhtelif yerlerde sâkin olan Boz-ulus Türkmenleri arasında, Halep Türkmenleri'nden de bir kısım cemâatlerin bulunması⁴⁰; Halep Türkmenleri'nin Yeni-il ve Boz-ulus Türkmenleri'nin yaşadığı bölgelere kadar da yayıldıklarını göstermektedir.

Hukukî statüsü :

Osmanlı İmparatorluğu döneminde başı boş diyebileceğimiz bir hayat yaşamıyarak, Devletin merkezîyetçi idâre tarzı ile dâimî olarak kontrol altında tutulan, husûsî ve mâlî bir teşkilâta sahip bulunan konar-göçer aşiretler, üzerinde yaşadıkları toprağın ayrıldığı şekle göre, yâni tîmâr, zeâmet, hâs veya bir evkaf toprağında raiyyet olarak mükellefiyet altına girmekte ve böylece hukukî bir nizâma bağlanmaktaydı; bu mükellefiyet altına girmede Türkmenler hâs reâyâsı, Yörükler ise büyük kısmıyla yerleşik hayâta geçişi belirten umûmiyetle tîmâr ve hâs reâyâsı idiler⁴¹.

37 BA, *Aynı defter*, s. 1009.

38 BA, *Halep TD*, nr. 397, s. 778-779.

39 İlhan Şahin, *Yeni-il Kazâsı ve Yeni-il Türkmenleri (1548-1653)*, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Yeniçağ Tarihi Kürsüsü'ne sunulmuş basılmamış doktora tezi, İstanbul 1980, s. 149-154, 243-266.

40 BA, *Diyarbekir TD*, nr. 200, s. 917-966; Faruk Sümer, «Boz-ulus hakkında», *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Ankara 1949, VII, 39 v.d.

41 Osmanlı İmparatorluğu döneminde husûsî ve mâlî bir idâri teşkilâta tâbl olan konar-göçer teşekküller hakkında. bk. C. Orhonlu, *Aşiretleri İskân*

Bu bakımdan Halep Türkmenleri'nin de doğrudan doğruya bir vergi dâiresine bağlı olarak, Devletin merkezîyetçi idâre tarzı ile kontrol altında tutulması, mâlî ve husûsî bir idâri teşkilâta sahip olması tabîdîr. Nitekim 1520 tarihli tapu defteri ile 1525-30 tarihli tapu defterinde Halep livâsına bağlı bulunan Halep Türkmenleri'nin, mezkûr tarihlerde padişah hâssı reâyâsı olduğunun kaydedilmesi⁴², bunların mâlî bakımdan mîriye bağlı bulunduğunu göstermektedir. 1536⁴³ tarihli tapu defteri ile 1552⁴⁴ ve 1570⁴⁵ tarihli tapu defterlerinde padişah hâssı reâyâsı olup olmadıkları hakkında bir malûmata rastlanmamakla beraber, muhtemelen bu statüye tâbi olan Halep Türkmenleri'nin, 1560-80 tarihleri arasındaki arazi tahrirlerinin icmâlinden faydalanılarak tanzim ve tertîb edilen Ayn-ı Ali Efendi'nin *Kavânîn* risâlesinde, «Türkmân-ı Haleb» adıyla Halep eyâletinin bir sancağını teşkil ettiği ve sâliyâne ile idâre edilmesinin ref' olunarak iltizâma verildiği kaydedilmektedir⁴⁶. Sâliyâne ile idâre edilen yerlerin vergi gelirleri toplamı hâsıl olan maldan beylerbeyiler ile sancakbeylerine sâliyâneleri; kul tâifesine de ulûfeleri verildikten sonra, ziyâdesinin mîriye zabt edilmiş olması⁴⁷ göz önüne alınacak olursa, Halep Türkmenleri'nin sâliyâne ile idâre edildiği senelerde vergi hâsılâtından sancak-beyinin sâliyânese verildikten sonra, ziyâdesinin mîriye zabt olduğu anlaşılmaktadır. Sâliyâne ile idâre edilmesi ref' olunduktan ve iltizâma verildikten sonra da «Türkmân-ı Haleb» adıyla Halep eyâletinin bir sancağını teşkil eden Halep Türkmenleri'nin, iltizâma verildiği zamanlarda sancak-beyliğinin yirmi bin filoriyi devlet hazinesine vermek ve bâd-i hevâ ver-

teşebbüsü, s. 15-19; İlhan Şahin, «Osmanlı İmparatorluğu'nda konar-göçer aşiretlerin hukukî nizâmları», *Türk Kültürü*, Ankara 1982, XX/227, 285-294.

42 «Yörükân-ı hâssa, tâbi'-i livâ'-i Haleb» (BA, *Halep TD*, nr. 93, s. 659); «Yörükân-ı hâssa, tâbi'-i livâ'-i Haleb» (BA, *Halep TD*, nr. 1040, s. 4).

43 BA, *Halep TD*, nr. 397.

44 BA, *Halep TD*, nr. 454.

45 BA, *Halep TD*, nr. 493.

46 *Kavânîn-i Âl-i Osman der hulâsa-i mezâmin-i defter-i divân*, İstanbul 1280, s. 26. Bu risâlenin 1560-80 tarihleri arasındaki arazi tahrirlerinden faydalanılarak tanzim ve tertîb edildiği hakkında bk. Ö. Lütfi Barkan, «Timâr» mad., *İslâm Ansiklopedisi*, 12/I, 290 v.d.

47 Ayn-ı Ali Efendi, *Aynı eser*, s. 9-10; İlhan Şahin, «Timâr sistemi hakkında bir risâle», *Tarih Dergisi*, sayı 32, İstanbul 1979, s. 910.

gisini kendisi almak üzere Murad Bey'e⁴⁸; 13 Safer 992 (25 Şubat 1584) tarihinde ise, yine aynı şart üzere züeamadan Kalender'e verildiği görülmektedir⁴⁹.

Yukarıda belirtilen esâslar dâhilinde, XVI. asırda hukukî bakımdan padişah hâssı reâyası olan Halep Türkmenleri'nin, gerek sâliyâne usûliyle idâre edildiği, gerekse iltizâma verildiği senelerde, bu statüyü muhafaza ettiği gerçeği ortaya çıkmaktadır.

İçtimâî teşkilâtları :

Osmanlı Devleti zamanında Türkmen illeri veya ulusları, umûmiyetle boy veya tâife adını taşıyan teşekküllerden meydana geliyordu. Boy veya tâifeler ise kendilerine bağlı cemâatlerden teşekkül ediyordu. Boy veya tâifelerin başında idâreci olarak boy-beyleri⁵⁰; cemâatlerin başında ise kethudâlar bulunuyordu⁵¹. Bu cümleden olarak XVI. asırda Halep Türkmenleri Beydili, Bayad, Avşar (Köpekli Avşarı), Gündüzlü (Gündüzlü Avşarı), İnallu, Beylik Avşar (Beyliklü), Harbendeli, Peçenek ve Şah Meleklü, Oyradlu-Osmanlu ve Kösecelü ile Toktemürlü (Tohtemürlü) adlarını taşıyan boy veya tâifelerle, zikredilen tâifelere bağlı olmayan, fakat Halep Türkmenleri'ne mensup olarak müstakil bir halde bulunan cemâat gruplarından meydana gelmekteydi. Bu boy veya tâifeler ile bunların başında bulunan boy-beylerinin, tapu defterlerine göre genel olarak şöyle bir seyr tâkip ettikleri görülmektedir.

Beydili Tâifesi : Tapu defterlerinde Halep Türkmenleri'ni teşkil eden tâifelerin en başında zikredilen ve 1520 tarihli def-

48 BA, Kâmil Kepeci ts., *Ruûs Defteri*, nr. 262, s. 63.

49 BA, Kâmil Kepeci ts., *Aynı defter*, göst. yer.

50 «Bey» ünvanını taşıyan boy-beyleri, boyu teşkil eden cemâatlerin başındaki kethudâ ve ihtiyârların, o şahsı boy-beyi olarak kabul edeceklerine dâir kanâatleri açıklandıktan sonra, Devlet tarafından tâyin edilmekte ve kendilerine bir beylik beratı verilmekte idi (C. Orhonlu, *Aşiretleri iskân teşebbüsü*, s. 13).

51 Cemâat ahâlisininin kefâletiyle idâri bakımdan tâbi buldukları boy-beyi tarafından tâyin edilen kethudâlar, cemâatin kanûnen vermesi icâb eden vergisini vermeyi taahhüt ederdi (C. Orhonlu, *Aşiretleri iskân teşebbüsü*, s. 13-14).

terde *Beydili Yörükleri* adı altında kaydedilen Beydili tâifesi⁵², *Bekir Bey Cemâati*, *At-Güden Bey Cemâati* ve *Yalvaç-oğlu Abdi Bey Cemâati* adlarını taşıyan üç adet cemâatten meydana geliyordu⁵³. Bu cemâatlerin «Bey» ünvanını taşıyan şahısların ismiyle bilinmesi ve Beydili tâifesine mensup olarak başka hiç bir cemâatin isminin defterde zikredilmemesi sebebiyle, idâreleri altındaki cemâatlere adlarını veren Bekir Bey, At-Güden Bey ve Yalvaç-oğlu Abdi Bey'in Beydili tâifesinin boy-beyleri oldukları ve boy-beyleri âilesini teşkil ettikleri anlaşılmaktadır.

Beydili tâifesi, 1525-30 tarihli tapu defterinde toplam 43 adet cemâate sahipti⁵⁴. Bu defterde At-Güden Bey'in oğlu olan Karaman Bey'in, 23 hâne vergi nüfusu olup tamamıyla «Bey» ünvanlı şahıslardan meydana gelen Beydili'ye tâbi Boz-Koyunlu cemâatinin başında⁵⁵; babasının adının Mahmud Bey olduğunu öğrendiğimiz Bekir Bey'in ise, 64 hâne, 3 mücerred vergi nüfusu ile Boz-Koyunlu'ya mensup olan, fakat kendi ismiyle yâni *Bekir Bey Cemâati* adıyla bilinen cemâatin başında bulunduğu kaydedilmesi⁵⁶, At-Güden Bey ile Bekir Bey'in Boz-Koyunlu cemâatine mensup olduğu ve mezkûr Boz-Koyunlu cemâatinin Beydili tâifesinin boy-beyi âilesini teşkil ettiği gerçeğini ortaya çıkarmaktadır. Bunun yanı sıra, 1520 tarihinde idâresi altındaki cemâatlere adını veren Yalvaç-oğlu Abdi Bey'e dâir bu defterde bir malûmata rastlanılamamasına rağmen, Maksud Kethudâ idâresinde Halep vilâyetinin doğusunda yaşayan ve 61 hâne, 1 mücerred vergi nüfusu olan cemâatin Yalvaç adını taşıması, 15 hâne vergi nüfusu Çavundur, nüfusu tesbit edilemeyen İnallu-Yusuf ve 5 hâne vergi nüfusu Kabanlu cemâatlerinin, mezkûr Yalvaç cemâatine tâbi olması⁵⁷, bunların muhtemelen Yalvaç-oğlu Abdi Bey idâresindeki cemâat gruplarının içinden çıktığını ve Yalvaç-oğlu Abdi Bey'e nisbetle *Yalvaç* adını aldıklarını göstermektedir.

52 BA, *Halep TD*, nr. 93, s. 691.

53 BA, *Aynı defter*, s. 676, 691.

54 BA, *Halep TD*, nr. 1040, s. 4-32.

55 BA, *Aynı defter*, s. 14.

56 BA, *Aynı defter*, s. 15-16.

57 BA, *Aynı defter*, s. 30-31.

Beydili tâifesi, 1536 tarihinde toplam 39 adet cemâate mâlikti⁵⁸. Bu tarihte At-Güden Bey'in oğlu Karaman Bey hakkında bir kayda tesâdüf edilememekle beraber, boy-beyi âilesine mensup olanların, *At-Güden Bey Cemâati* adı altında iki gruba ayrıldığı ve bunların Beydili'ye tâbi Boz-Koyunlu tâifesinden olduğu belirtilmektedir; bunlardan birinci grubun 1 mücerred, 11 hâne vergi nüfûsu olduğu gibi; ikinci grubun 46 hâne, 44 bennâk, 27 mücerred vergi nüfûsu vardı⁵⁹. Kezâ, Mahmud Bey-oğlu Bekir Bey ile, Bekir Bey'in kardeşi Mürsel Bey'in adlarını taşıyan cemâatlerin de iki kola ayrıldığı ve yine Beydili'ye bağlı Boz-Koyunlu tâifesinden olduğu zikredilmektedir. Bu cemâatlerin birinci kolu, 1 hâne, 10 bennâk, 7 mücerred vergi nüfûsuna; ikinci kolu ise, 62 hâne, 5 bennâk, 38 mücerred vergi nüfûsuna sahipti⁶⁰. Bunun yanı sıra, Yalvaç-oğlu Abdi Bey'e nisbetle Yalvaç adını alan veyahut da Yalvaç tâifesine mensup bulunan cemâatlerden, Maksud Kethudâ idâresinde Halep vilâyetinin doğusunda yaşayan Yalvaç cemâati, 106 hâne, 4 bennâk, 61 mücerred vergi nüfûsuna⁶¹; Beydili'ye tâbi Yalvaç tâifesinden olan cemâatlerden Kabanlu cemâati, 22 hâne, 14 bennâk, 7 mücerred vergi nüfûsuna⁶²; Çalçıyan cemâati, 27 nefer vergi nüfûsuna⁶³; Hacı-Mehmadlu cemâati, 30 hâne, 5 bennâk, 8 mücerred vergi nüfûsuna⁶⁴; Kadılu cemâati de, 22 hâne, 1 bennâk, 19 mücerred vergi nüfûsuna⁶⁵ mâlikti.

1552 tarihinde Beydili tâifesi toplam 66 adet cemâatten müteşekkildi⁶⁶. Bu tarihte, tâifenin boy-beyleri At-Güden Bey ile Mahmud Bey-oğlu Bekir Bey ve Mürsel Bey hakkında hiç bir malûmata tesâdüf edilememesine rağmen, mezkûr boy-beyleri âilesinin mensup olduğu Boz-Koyunlu cemâati muhtelif kollara ayrılmaktaydı. Bunlardan nüfûs bakımından bir hayli kalabalık olan birinci kolu, 202 hâne, 36 bennâk, 121 mücerred vergi nüfûsuna⁶⁷; dağınık bir halde

58 BA, *Halep TD*, nr. 397, s. 738-754.

59 BA, *Aynı defter*, s. 740-741.

60 BA, *Aynı defter*, s. 741-742.

61 BA, *Aynı defter*, s. 746.

62 BA, *Aynı defter*, s. 745.

63 BA, *Aynı defter*, s. 745-746.

64 BA, *Aynı defter*, s. 747.

65 BA, *Aynı defter*, s. 751.

66 BA, *Halep TD*, nr. 454, s. 828-854.

67 BA, *Aynı defter*, s. 829-830.

yaşayan ikinci kolu, 9 hâne, 33 bennâk, 36 mücerred vergi nüfûsuna⁶⁸; meskûn bir vaziyette bulunan üçüncü kolu da, Bozlu, Yalvaç, Halilcili, Kuzucaklu ve Beydili cemâatleriyle birlikte 5 hâne, 52 bennâk, 11 mücerred vergi nüfûsuna sahipti⁶⁹. Bu cemâatler arasında yer alan Yalvaç cemâatinin, Yalvaç-oğlu Abdi Bey'e mensup olan ve onun adını taşıyan cemâatten başka bir cemâat olmadığı âşikârdır.

Beydili tâifesi, 1570 tarihinde 69 adet cemâatten teşekkül ediyordu⁷⁰. Bu cemâatlerden 27 adedi Şefkat Bey idâresinde⁷¹; 10 hâne, 5 mücerred vergi nüfûsuna olan Selâhaddinlü cemâati ile, 69 hâne, 2 bennâk, 56 mücerred vergi nüfûsuna olan Boz-Koyunlu cemâati Uğurlu Bey idâresinde bulunuyordu⁷². Bu beylerden Uğurlu Bey'in boy-beyi olduğuna dâir şimdilik bir şey söylemek kabil olmamakla beraber, Şefkat Bey'in sayıca küçümsenemeyecek bir cemâat grubunu kendisine tâbi kılmış olması, boy-beyi olduğu hakkında hiç bir şüphe bırakmamaktadır.

Bayad Tâifesi: 1520 tarihinde toplam 11 adet cemâatten teşekkül eden Bayad tâifesinin⁷³, *Bayad Yörükleri* adı altında deftere kaydedildiği ve boy-beyinin Bozcalu-oğlu Halil Bey'in oğlu olan Seyf Bey olduğu görülmektedir⁷⁴. 1525-30 tarihinde 20 adet cemâatten müteşekkil olan bu tâifenin⁷⁵, boy-beyi âilesine mensup olanları, *Bozca-oğlu Halil Bey Ordusu Cemâati* adı altında 23 hâne nüfûsa mâlik bulunuyordu⁷⁶. Burada, 1520'de boy-beyi olan Seyf

68 BA, *Aynı defter*, s. 849.

69 BA, *Aynı defter*, s. 854.

70 BA, *Halep TD*, nr. 493, s. 860-895, 954-955.

71 BA, *Aynı defter*, s. 860-873, 894.

72 BA, *Aynı defter*, s. 873-875.

73 BA, *Halep TD*, nr. 93, s. 677-686, 693.

74 «Yörükân-ı Bayad, tâbi'-i Seyf Bey bin Halil Bey bin Bozcalu» (BA, *Aynı defter*, s. 693). Bayad tâifesinin başında bulunan ve Bozca Bey'e izâfeten Bozcalu, Bozca-oğulları ve Bozcalular adıyla de bilinen bu boy-beyi âilesinin, Memlûklar devrindeki siyâsi faaliyetleri için bk. Faruk Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler), Tarihleri-Boy Teşkilâtı-Destanları*, Ankara 1972, s. 224-226; M.C. Şehabedin Tekindağ, *Berkuk devrinde Memlûk Sultanlığı*, İstanbul 1961, s. 84.

75 BA, *Halep TD*, nr. 1040, s. 48-61.

76 «Cemâ'at-i Ordu-yı Halil Bey bin Bozca, an tâife-i Bayad, tâbi'-i Yörükân-ı Haleb, Halil Bey el-mezbûr, At-Güden Bey birâder-i O» (BA, *Aynı defter*, s. 48).

Bey'in ismine rastlanmamakla beraber, boy-beyi âilesi mensupları arasında Halil Bey'den başka, Halil Bey'in birâderi At-Güden Bey ile beraber 12 kişinin «Bey» ünvanını taşıması, mezkûr cemâatin boy-beyi âilesini teşkil ettiğini gösterdiği gibi, cemâatin ismi arasında geçen «Ordu» kelimesinin ise, bilhassa eski mânâsiyle ilgili olarak, bu âilenin siyâsî yönden oynamış olduğu rolü ifâde etmek için kullanıldığı anlaşılmaktadır.

1536 tarihinde Bayad tâifesi, toplam 31 adet cemâate sahipti⁷⁷. Tâifenin boy-beyi âilesini meydana getiren ve 11 nefer vergi nüfûsuna mâlik olan mensuplarının bu tarihte *Bozcalu Ordusu Cemâati* adıyla kaydedildiği ve 1520'de boy-beyi olan Seyf Bey'den merhûm olarak bahsedildiği görülmektedir⁷⁸. 1552 tarihinde toplam 53 adet cemâatten müteşekkil olan Bayad tâifesine⁷⁹ bağlı cemâatler arasında, daha önceden boy-beyi âilesini teşkil ettiğini söylediğimiz Bozca-oğlu Halil Bey Ordusu Cemâati veyahut da Bozcalu Ordusu Cemâati hakkında hiç bir kayda rastlanılamamakla beraber, 33 hâne, 3 bennâk, 40 mücerred vergi nüfûsuna olan Pehlivanlu cemâati, «Bey» ünvanını taşıyan Uğurlu Bey tarafından idâre ediliyordu⁸⁰. Diğer cemâatlerin başında «Bey» ünvanlı kimselerin bulunmadığı nazarı itibâra alınacak olursa, Bayad tâifesine bağlı cemâatler arasındaki siyâsî üstünlüğün Pehlivanlu cemâatine geçtiği tahmin edilebilir.

1570 tarihinde Bayad tâifesinin 47 adet cemâati vardı⁸¹. Bu tarihte tâifeye bağlı cemâatlerden bir haylisi «Bey» ünvanlı şahıslar tarafından idâre ediliyordu. Bu cümleden olarak 286 hâne, 24 bennâk, 477 mücerred vergi nüfûsuna olan Pehlivanlu cemâatinin başında Mehmed Bey ile Davud Bey⁸²; 90 hâne, 5 bennâk, 111 mücerred vergi nüfûsuna olan ve Bayad'a tâbi Pehlivanlu tâifesinden olduğu belirtilen Çunker cemâatinin başında Kasım Bey⁸³; 8 hâne, 2 bennâk,

77 BA, *Halep TD*, nr. 397, s. 804-816.

78 «Cemâ'at-i Ordu-yı Bozcalu, tâbi'-i m[ezbûr], merhûm Seyf Bey, neferen 11» (BA, *Aynı defter*, s. 804).

79 BA, *Halep TD*, nr. 454, s. 854-866; BA, *Halep TD*, nr. 280, s. 323-325.

80 BA, *Halep TD*, nr. 454, s. 856.

81 BA, *Halep TD*, nr. 493, s. 896-935.

82 BA, *Aynı defter*, s. 896-901. Bu defterde Davud Bey, «Kethudâ» ünvanıyla yazıldığı halde, aynı defterin 1005 (1597) tarihinde çıkarılmış sûretinde «Bey» ünvanıyla yazılmıştır (bk. Ankara Tapu-Kadastro Genel Müdürlüğü, Kuyûd-ı Kadîme Arşivi, *Halep Yörükleri TD*, nr. 37, 19a).

83 BA, *Halep TD*, nr. 493, s. 902-903.

13 mücerred vergi nüfusu olan İldilekli cemâatinin başında Mehmed Bey⁸⁴; 52 hâne, 6 bennâk, 77 mücerred vergi nüfusu olan Şemeklü cemâatinin başında Oruç Bey⁸⁵; 16 hâne, 2 bennâk, 14 mücerred vergi nüfusu olan Salvatlu cemâatinin başında Kıllu Bey⁸⁶; iki gruba ayrılan Tohtemürlü cemâatinin başında ise Musa Bey bulunuyordu⁸⁷. Musa Bey idâresindeki Tohtemürlü cemâatinin birinci grubu, 150 hâne, 4 bennâk, 163 mücerred vergi nüfúsuna; Ayıntab ve çevresinde meskûn bir halde yaşayan ikinci grubu da 6 hâne, 95 bennâk, 30 mücerred vergi nüfúsuna sahipti. Yukarıda bahsedilen cemâatlerden, Çunker cemâatinin Bayad'a tâbi Pehlivanlu tâifesinden olması, Pehlivanlu'nun bu tarihte bir tâife teşkil ettiğini gösterdiği gibi, Pehlivanlu cemâatinin başındaki Mehmed Bey ile Davud Bey'in de, muhtemelen boy-beyi oldukları kanâatini vermektedir. Bununla beraber «Bey» ünvanlı diğer şahısların boy-beyi olup olmadıkları anlaşılmamaktadır.

Avşar (Köpekli Avşarı) Tâifesi: 1520 tarihli ilk defterde 9 adet cemâate mâlik olarak⁸⁸; *Avşar Yörükleri* adı altında kaydedilen ve boy-beyinin Köpek-oğlu Durak Bey olduğu belirtilen bu tâife⁸⁹, bundan sonraki tapu defterlerinde *Köpekli Avşarı* ismiyle kaydedilmiştir⁹⁰. 1525-30 tarihli defterde 15 adet cemâate mâlik olan Köpekli Avşarı tâifesinin⁹¹, bu defterde boy-beyinin Köpek-oğulları âilesinden Durak Bey-oğlu Emenlek (= امناك) Bey olduğu; boy-beyi âilesini teşkil eden Köpekli Avşarı cemâatinin 71 hâne, 1 mücerred vergi nüfúsuna mâlik bulunduğu; boy-beyi âilesine *Durak Bey-oğlu*

84 BA, *Aynı defter*, s. 909.

85 BA, *Aynı defter*, s. 917.

86 BA, *Aynı defter*, s. 919.

87 BA, *Aynı defter*, s. 921-924.

88 BA, *Halep TD*, nr. 93, s. 662, 682, 693.

89 «Yörükân-ı Avşar, tâbi'-i Durak bin Köpek» (BA, *Aynı defter*, s. 693).

90 Tâifenin «Köpekli» ismini Durak Bey'in babası Köpek'den aldığı ilk anda hatıra gelmekte ise de, boy-beyi âilesinin yâni Köpek-oğulları'nın Memlûklar devrinde mevcut olması (Ş. Tekindağ, *Memlûk Sultanlığı*, s. 84); hattâ Köpek-oğulları'ndan Hüseyin Bey, Aydoğmuş ve Eslemez'in XV. asırda birtakım siyâsi faaliyetlerde bulunması (F. Sümer, *Oğuzlar*, s. 266-269); bu âilenin varlığının daha önceki yıllara dayandığını göstermektedir. Bu noktadan hareketle, tâifenin «Köpekli» ismini Durak Bey'in babasından değil, daha önce yaşamış aynı ismi taşıyan bir ceddinden aldığı neticesi çıkarılabilir.

91 BA, *Halep TD*, nr. 1040, s. 61-69.

Emenlek Bey Ordusu adının dahi verildiği⁹² ve burada geçen «Ordu» kelimesinin, bilhassâ eski mânâsiyle ilgili olarak bu âilenin siyâsî yönden oynamış olduğu rolü ifâde etmek için kullanıldığı anlaşıl-
maktadır.

1536 tarihinde toplam 19 adet cemâatten müteşekkil olan Köpekli Avşarı tâifesinin⁹³, bu tarihte boy-beyinin yine Durak Bey-oğlu Emenlek Bey olduğu; *Durak-oğlu Emenlek Bey Ordusu Cemâati* adı altında 90 nefer vergi nüfusu olan boy-beyi âilesinin mensupları arasında Emenlek Bey'in de bulunduğu görülmektedir⁹⁴. 1552 tarihinde 5 adet cemâatten⁹⁵ ve 1570'de 4 adet cemâatten müteşekkil olan bu tâifenin⁹⁶, mezkûr tarihlerdeki boy-beyinin kimler olduğuna dâir bir kayda tesâdüf edilemediği gibi, daha önceki tarihlerde boy-beyi olan Durak Bey-oğlu Emenlek Bey ile âilesinin mensup bulunduğu cemâat hakkında bir malûmata rastlanılamamıştır.

Gündüzlü (Gündüzlü Avşarı) Tâifesi: 1520 tarihli ilk defterde *Gündüzlü Yörükleri* adı altında Gündüz-oğlu İbrahim Bey idâresinde olan bu tâifenin⁹⁷, 5 adet cemâati vardı⁹⁸. 1520 tarihli defterden sonraki defterlerde Avşar'a mensubiyetinden dolayı *Gündüzlü Avşarı* adı altında kaydedilen ve 1525-30 tarihli defterde 8 adet cemâatten müteşekkil olan⁹⁹ bu tâifeye bağlı cemâatlerden Musa Kethudâ idâresinde 36 hâne, 7 mücerred vergi nüfusu olan

92 BA, *Aynı defter*, s. 61.

93 BA, *Halep TD*, nr. 397, s. 762-767.

94 «Cemâ'at-i Ordu-yı Emenlek Bey bin Durak, neferen 90» (BA, *Aynı defter*, s. 762).

95 BA, *Halep TD*, nr. 280, s. 330.

96 BA, *Halep TD*, nr. 493, s. 963-964.

97 «Yörükân-ı Gündüzlü, tâbi'-i İbrahim Bey bin Gündüz» (BA, *Halep TD*, nr. 93, s. 693). Gündüz-oğulları'nın Memlûklar devrinde de boy-beyi âilesini teşkil etmiş olması; hattâ bu âileye mensup beylerden Gördü Bey'in 1408-1421 tarihleri arasında bir takım siyâsî faaliyetlerde bulunması; Ömer Bey'in 1471 yılında Gündüzlü Avşarları'nın başında yer alması ve Mehmed Bey'in 1482 yılında diğer Türkmen grupları ile beraber Çukur-Ova'da Osmanlılara karşı savaşması (F. Sümer, *Oğuzlar*, s. 269-272); âilenin daha önceki yıllara dayandığını göstermektedir. Bu bakımdan tâifenin ismini İbrahim Bey'in babasından değil, daha önce yaşamış aynı ismi taşıyan başka bir ceddinden aldığı anlaşıl-
maktadır.

98 BA, *Aynı defter*, s. 686-687, 693-694.

99 BA, *Halep TD*, nr. 1040, s. 91-95.

Yuvacıklı cemâatinin mensupları arasındaki Beğmiş-oğlu Mansur'un boy-beyi olduğu belirtilmektedir¹⁰⁰. 1520'de boy-beyi bulunan Gündüz-oğlu İbrahim Bey'e dâir bu defterde bir kayda tesâdüf edilmekle beraber, İbrahim Bey'in âilesine mensup Gündüzlü Avşarı cemâati iki gruba ayrılmış bir halde yaşamaktaydı. Bunlardan 35 hâne, 8 mücerred vergi nüfusu olan grubu, Hızır Hacı-oğlu Mehmed Kethudâ idâresinde; 4 hâne vergi nüfusu olan diğer grubu ise, Halep vilâyetinin doğusunda bulunuyordu¹⁰¹.

1536 tarihinde 7 adet cemâati olan bu tâifenin¹⁰², 1552'de 6 adet cemâati olduğu¹⁰³ ve Gündüz-oğlu İbrahim Bey'in âile efrâdını meydana getiren Gündüzlü Avşarı cemâatinin 26 hâne, 1 bennâk, 33 mücerred vergi nüfusuna sahip bulunduğu görülmektedir¹⁰⁴. 1570 tarihinde 6 adet cemâatten müteşekkii olan¹⁰⁵ bahis konusu tâifeye mensup cemâatler arasında, Gündüz-oğlu İbrahim Bey'in âile efrâdını teşkil eden ve Hacı Gün Zafer-oğlu İbrahim Kethudâ idâresinde olan Gündüzlü Avşarı cemâatinin 35 hâne, 1 bennâk, 29 mücerred vergi nüfusu vardı¹⁰⁶.

İnalı Tâifesi: 1520 tarihli defterde *İnalı Yörükleri* adı altında İnal-oğlu Hamza Bey idâresinde bulunan bu tâife¹⁰⁷, 5 adet cemâatten müteşekkildi¹⁰⁸. 1525-30 tarihinde 15 adet cemâati olan İnalı tâifesinin¹⁰⁹, boy-beyi ile İnal-oğlu Hamza Bey hakkında hiçbir kayda tesâdüf edilememesine rağmen, Mehmed Kethudâ-oğlu

100 BA, *Aynı defter*, s. 93-94.

101 BA, *Aynı defter*, s. 91, 93.

102 BA, *Halep TD*, nr. 397, s. 768-770.

103 BA, *Halep TD*, nr. 280, s. 329.

104 BA, *Aynı defter*, s. 329.

105 BA, *Halep TD*, nr. 493, s. 960-962.

106 BA, *Aynı defter*, s. 961.

107 «Yörükân-ı İnalı, tâbi'-i Hamza Bey bin İnal» (BA, *Halep TD*, nr. 93, s. 693). Boy-beyi olan Hamza Bey'in babasının adının İnal olması, ilk anda tâifenin ismini bu şahıstan almış olabileceği ihtimalini ortaya çıkarıyorsa da, bu âileye mensup İnal-oğullarının bilhassa Akkoyunlu ve Memlûklar devrinde birtakım siyâsî faaliyetlerde bulunmuş olması (F. Sümer, *Oğuzlar*, s. 165-166, 223), âilenin varlığını daha önceki senelere götürmekte ve bundan da ismini Hamza Bey'in babasından almayıp, daha önce yaşamış aynı isimli bir ceddinden aldığı ortaya çıkmaktadır.

108 BA, *Aynı defter*, s. 693.

109 BA, *Halep TD*, nr. 1040, s. 82-87.

Dâvud Kethudâ ve Ali Kethudâ-oğlu Beylik Kethudâ idâresinde 31 hâne, 3 mücerred vergi nüfûsuna mâlik bulunan İnallu cemâatinin¹¹⁰, boy-beyi âilesine mensubiyetinden dolayı *İnallu* ismini taşıdığı ve bu tarihte boy-beyi âilesinin artık kethudâlar tarafından idâre edildiği anlaşılmaktadır.

1536 tarihinde 24 adet cemâatten teşekkül eden mezkûr tâifenin¹¹¹, boy-beyi hakkında yine bir kayda tesâdüf edilememekle beraber, boy-beyi âilesinden İnal-oğlu Hamza Bey âilesine mensup âile fertlerinin meydana getirdiği İnallu cemâati 36 hâne, 11 mücerred vergi nüfûsuna¹¹²; Hamza Bey'in ismini taşıyan Hamza Bey cemâati de 11 nefer vergi nüfûsuna sahipti¹¹³. 1552 tarihinde toplam 10 adet cemâati olan İnallu tâifesinin¹¹⁴, boy-beyinin kim olduğuna dâir bir malûmata rastlanılmamıştır. Bu tarihte İnal-oğlu Hamza Bey'in âile fertlerini teşkil eden İnallu cemâatinin 2 hâne, 35 bennâk, 3 mücerred vergi nüfûsu olmakla beraber¹¹⁵, Hamza Bey'in adını taşıyan Hamza Bey cemâatine tesâdüf edilemedi. 1570 tarihinde 11 adet cemâati olan tâifenin¹¹⁶, bahis konusu tarihte boy-beyi ile, boy-beyi âilesi mensuplarından İnallu ve Hamza Bey cemâatlerine dâir bir kayda rastlanılmadı.

Beylik Avşar (Beyliklü) Tâifesi : 1520 tarihinde *Beylik Avşar Yörükleri* adı altında deftere yazılan¹¹⁷ ve 6 adet cemâate mâlik bulunan bu tâifenin¹¹⁸, boy-beyinin kim olduğuna ve Beylik adını nereden aldığına dâir bir kayıt bulunmamakla beraber, konar-göçer cemâatlerin mensupları arasında Beylik adını taşıyan şahısların olması¹¹⁹, bu ismi ya mezkûr tarihteki Beylik adındaki boy-beyinden, veyahut da daha önce yaşamış aynı isimli bir ceddin-

110 BA, *Aynı defter*, s. 82.

111 BA, *Halep TD*, nr. 397, s. 755-761.

112 BA, *Aynı defter*, s. 755.

113 BA, *Aynı defter*, s. 758.

114 BA, *Halep TD*, nr. 280, s. 328-329.

115 BA, *Aynı defter*, s. 328.

116 BA, *Halep TD*, nr. 493, s. 956-959.

117 BA, *Halep TD*, nr. 93, s. 690.

118 BA, *Aynı defter*, s. 663-665, 690.

119 Meselâ, 1525-30 tarihinde İnallu tâifesine bağli İnallu cemâatinin başında Mehmed Kethudâ-oğlu Davud Kethudâ ile birlikte Ali Kethudâ-oğlu Beylik Kethudâ bulunuyordu (bk. yk. s. 701-702).

den aldığı anlaşılmaktadır. 1525-30 tarihli defterden itibâren *Beyliklî* adı altında kaydedilen tâifenin, 1525-30 tarihinde 5 adet cemâatten müteşekkil olduğu¹²⁰; tâifeye adını vermiş olan boy-beyi âilesi mensuplarının teşkil ettiği Beyliklü cemâatinin ise, Melek Ahmed-oğlu Mehmed Kethudâ idâresinde 84 nefer vergi nüfûsuna sahip bulunduğu görülmektedir¹²¹.

1536 tarihinde 6 adet cemâati olan Beyliklü tâifesinin¹²², boy-beyi âilesi efrâdını meydana getiren Beyliklü cemâati iki gruba ayrılmakta idi. Bunlardan Cihânlu Kethudâ ile Ali Kethudâ idâresindeki grubun, 146 hâne, 23 bennâk, 39 mücerred vergi nüfûsu¹²³; sipâhi mütekaidi olan diğer grubun ise 2 hâne, 1 bennâk, 1 mücerred vergi nüfûsu vardı¹²⁴. 1552 tarihinde boy-beyi âilesini teşkil eden Beyliklü cemâatine dâir bir malûmata rastlanılamamasına rağmen, tâifenin 6 adet cemâate sahip olarak¹²⁵, Bayad'a tâbi olduğu belirtilmektedir¹²⁶. 1570 tarihinde de Bayad'a bağlı olan tâifenin¹²⁷, 9 adet cemâatten teşekkül ettiği¹²⁸ ve tâifeye adını vermiş olan boy-beyi âilesinden Beyliklü cemâatinin 19 hâne, 1 bennâk, 11 mücerred nüfûsu olduğu kaydedilmektedir¹²⁹.

Harbendelü Tâifesi: 1520 tarihinde bir grup hâlinde ve *Harbendelü Cemâati* adı altında deftere kaydedilen bu cemâat, Yansır (= *بنسیر*) Bey idâresinde bulunmaktaydı¹³⁰. Bu tarihte Harbendelü cemâatinin nüfûs durumu hakkında bir kayda rastlanılamamasına rağmen, Yansır Bey'in «Bey» ünvanını taşımasından dolayı, Harbendelü'nün bir tâife teşkil ettiği ve boy-beyinin Yansır Bey olduğu tahmin edilebilir. 1525-30 tarihli defterde 18 adet cemâate¹³¹;

120 BA, *Halep TD*, nr. 1040, s. 113-116.

121 BA, *Aynı defter*, s. 113-114.

122 BA, *Halep TD*; nr. 397, s. 771-774.

123 BA, *Aynı defter*, s. 771-772.

124 BA, *Aynı defter*, s. 773.

125 BA, *Halep TD*, nr. 280, s. 325-326.

126 BA, *Aynı defter*, s. 325.

127 BA, *Halep TD*, nr. 493, s. 936.

128 BA, *Aynı defter*, s. 936-939.

129 BA, *Aynı defter*, s. 939.

130 BA, *Halep TD*, nr. 93, s. 691.

131 BA, *Halep TD*, nr. 1040, s. 32-41.

1536 tarihli defterde 22 adet cemâate¹³²; 1552 tarihinde 19 adet cemâate¹³³ ve 1570 tarihinde 35 adet cemâate mâlik olan¹³⁴ Harbendelü tâifesinin, mezkûr tarihlerde boy-beyinin kimler olduğu hakkında bir malûmata tesâdüf edilememekle beraber, tâifeye adını vermiş olan ve boy-beyi âilesini teşkil eden Harbendelü cemâatinin muhtelif gurplar hâlinde yaşadığı görülmektedir¹³⁵.

Peçenek ve Şah Meleklü Tâifesi : Peçenek ve Şah Meleklü cemâatlerinden teşkil olunan bu tâifenin, 1520 tarihli defterde¹³⁶, ne cemâat adı altında, ne de tâife adı altında ismine rastlanılmadı. 1525-30 tarihinde tâife adı altında bir teşkilâta sahip olmamalarına rağmen, sâdece Peçenek cemâatinin dört gruba ayrıldığı ve müstakil bir halde bulunduğu görülmektedir¹³⁷. 1536 tarihinde Peçenek ve Şah Meleklü Cemâati adı altında zikredilen ve müstakil bir halde bulunan mezkûr cemâatlerin¹³⁸, bu tarihte de tâife olarak bir teşkilâta sahip olmadıkları anlaşılmaktadır. 1552 tarihinde 6 adet cemâate mâlik olarak¹³⁹, Peçenek ve Şah Meleklü tâifesi adı altında deftere kaydedilen bu tâife¹⁴⁰, 1570 tarihinde, yine Peçenek ve Şah Meleklü tâifesi adı altında¹⁴¹, 6 adet cemâate sahipti¹⁴².

Oyradlu - Osmanlı - Kösecelü Tâifesi : Oyradlu, Osmanlı ve Kösecelü cemâatlerinden teşekkül eden bu tâifenin, 1520 tarihli defterde¹⁴³, cemâat ve tâife adı altında ismine tesâdüf edilemedi. 1525-30 tarihinde müstakil cemâatler hâlinde ayrı ayrı tahrîr edilen Kösecelü, Oyradlu ve Osmanlı cemâatlerinin¹⁴⁴, 1536 ve 1552 tarihlerinde müştereken tahrîr edildikleri ve yine müstakil bir ce-

132 BA, *Halep TD*, nr. 397, s. 795-803.

133 BA, *Halep TD*, nr. 280, s. 326-328.

134 BA, *Halep TD*, nr. 493, s. 940-953.

135 BA, *Halep TD*, nr. 1040, s. 32, 37-41; BA, *Halep TD*, nr. 397, s. 795-797; BA, *Halep TD*, nr. 280, s. 326; BA, *Halep TD*, nr. 493, s. 948-951, 953.

136 BA, *Halep TD*, nr. 93.

137 BA, *Halep TD*, nr. 1040, s. 98-102.

138 BA, *Halep TD*, nr. 397, s. 789-791.

139 BA, *Halep TD*, nr. 280, s. 335.

140 BA, *Aynı defter*, s. 335.

141 BA, *Halep TD*, nr. 493, s. 1009.

142 BA, *Aynı defter*, s. 1009-1015.

143 BA, *Halep TD*, nr. 93.

144 BA, *Halep TD*, nr. 1040, s. 129-131.

mâat hâlinde buldukları görülmektedir¹⁴⁵. Sâdece 1570 tarihinde Oyradlu-Osmanlı-Kösecelü tâifesi adı altında kaydedilen bu tâife¹⁴⁶, mezkûr tarihte üç adet cemâate mâlik bulunuyordu¹⁴⁷.

Toktemürlü (Tohtemürlü) Tâifesi : 1520 tarihli defterde ismine rastlanılmayan bu tâifenin¹⁴⁸, 1525-30 tarihli defterde Toktemürlü Cemâati adı altında iki grup cemâatten müteşekkil olduğu görülmektedir; Toktemür Bey-oğlu Murad Bey idâresinde bulunan ve 76 hâne, 7 mücerred vergi nüfusu olan birinci grup cemâat mensupları arasında, cemâate ve tâifeye adını veren Murad Bey'in babası Toktemür Bey'in isminin üzerine *boy-beyi* kaydının yazılmış olması¹⁴⁹, mezkûr tarihte Toktemür Bey'in Toktemürlü tâifesinin boy-beyi olduğunu göstermektedir. 1536 tarihinde yine iki gruba ayrılarak müstakil bir halde bulunan ve bir tâife teşkil etmeyen Toktemürlü cemâati¹⁵⁰, 1552 tarihinde Bayad tâifesine tâbi cemâatler arasında yer alıyordu¹⁵¹. 1570 tarihinde de Bayad tâifesine tâbi olan Toktemürlü cemâati bu tarihte «Bey» ünvanlı kimseler tarafından idâre ediliyordu¹⁵².

Yukarıda bahis mevzuu ettiğimiz bu tâifelerin yanı sıra, tapu defterlerinde Halep Türkmenleri'nden olduğu kaydedilen ve müstakil bir halde bulunan teşekküllerin de sayıca bir hayli fazla olduğunu belirtmeliyiz. Kendi aralarında muhtelif gruplara ayrılarak cemâatler hâlinde yaşayan bu teşekküller arasında, Eymir, Hama ve Halep Döğeri, Çepni, Kızık, Karkın, Bügdüz, Kınık, Bayındır, Yüreğir, Hayl (= حیل) - Yıva ismiyle bilinen Yıva, Kaçılı ve Acurlu adlarıyla bilinenler ilk nazarda dikkatimizi çekenler arasındadır. Bu teşekküller cemâatler hâlinde yaşamalarından dolayı, başlarında idâreci olarak «Kethudâ» ünvanını hâiz şahıslar bulunmakla beraber, tahminî 1525-30 tarihinde Acurlu cemâatinin başında «Bey» ünvanını hâiz Mehmed Bey bulunuyordu¹⁵³.

145 BA, *Halep TD*, nr. 397, s. 778-779; BA, *Halep TD*, nr. 280, s. 334.

146 BA, *Halep TD*, nr. 493, s. 1006.

147 BA, *Aynı defter*, s. 1006-1008.

148 BA, *Halep TD*, nr. 93.

149 BA, *Halep TD*, nr. 1040, s. 127-128.

150 BA, *Halep TD*, nr. 397, s. 780-781.

151 BA, *Halep TD*, nr. 280, s. 324-325.

152 Bk. yk. s. 699.

153 Bk. yk. s. 689.

Aşağıdaki tablonun (bk. Tablo : I) dikkatle incelenmesinden, muhtelif tarihlerde Halep Türkmenleri'ni teşkil eden boy veya tâifelere bağlı cemâat sayısı ile müstakil bir halde bulunan ve kendi arasında gruplara ayrılan cemâatlerin sayısı daha iyi anlaşılacaktır.

Tâife adı	1520	1525-30	1536	1552	1570
Beydili	3	43	39	66	69
Bayad	11	20	31	53	47
Avşar (Köpekli Avşarı)	9	15	19	5	4
Gündüzlü (Gündüzlü Avşarı)	5	8	7	6	6
İnallu	5	15	24	10	11
Beylik Avşar (Beyliklü)	6	5	6	6	9
Harbendeli	1	18	22	19	35
Peçenek ve Şah Meleklü	—	—	—	6	6
Oyradlu-Osmanlu-Kösecelü	—	—	—	—	3
Toktemürlü (Tohtemürlü)	—	2	—	—	—
Müstakil Cemâatler	40	62	59	47	51
Y e k ü n	80	188	207	218	241

TABLO : I

Bu tablodan da görüleceği üzere, 1520 tarihli ilk defterde¹⁵⁴, toplam cemâat sayısının, daha sonraki tarihlere nazaran bir hayli az olduğu görülmektedir. Bu durum bilhassa, Beydili tâifesi gibi büyük bir tâifeye bağlı cemâatlerin, ilk defterde isimlerinin kaydedilmiyerek, boy-beyleri Bekir Bey, At-Güden Bey ve Yalvaç-oğlu Abdi Bey'in, idâreleri altındaki cemâatlere kendi adlarını vermiş olmasından¹⁵⁵, veyahut da Çepni, Kösecelü, Oyradlu, Osmanlu, Toktemürlü, Peçenek, Şah Meleklü v.s. müstakil bâzı cemâat gruplarının yine ilk defterde ismine rastlanılmamasından ileri gelmiş olmalıdır.

Nüfus dağılışı ve tahmini nüfusu :

N ü f ü s d a ğ ı l ı ş ı : Halep Türkmenleri'nin tahririni ihtivâ eden tapu defterlerinde, *hâne* ve *mücerred* olarak verilen vergi mükelleflerinin adetlerini hesaplamak sûretiyle, muhtelif tarihlerdeki nüfuslarını ve bu nüfusların boylara veya tâifelere dağılışlarını tesbit edebilmek mümkündür. *Hâne* ve *mücerred* adı altında verilen vergi mükelleflerinin yanı sıra, tapu defterlerinde sayıca çok az bir vergi

154 BA, *Halep TD*, nr. 93.

155 Bk. yk. s. 694-695.

mükellefinin de, hâne ve mücerred olduğu belirtilmeksizin, *neferen* adı altında kaydedildiği görülmektedir. Hiç şüphesiz büyük bir kısmı hâne; bir kısmı da mücerred vergi mükelleflerini içine alan bu neferen vergi nüfusu, Halep Türkmenleri'nin toplam vergi nüfusları verilirken *neferen* kaydiyle alınmıştır.

Bu durum muvâcehesinde, Halep Türkmenleri'ni teşkil eden boy veya tâifeler ile müstakil cemâatlere âit vergi mükellefi toplam nüfus, muhtelif tarihlere göre şöyle bir seyr tâkip etmektedir.

1520 tarihli tapu defterinde¹⁵⁶, toplam 1244 hâne, 42 mücerred ve 125 nefer vergi nüfusu olan Halep Türkmenleri'nin, aşağıdaki tabloda (bk. Tablo : II) da görüleceği üzere, 39 hâne, 5 mücerred vergi nüfusunu Beydili tâifesi; 500 hâne, 10 mücerred vergi nüfusunu Bayad tâifesi; 35 hâne, 5 mücerred, 20 nefer vergi nüfusunu Avşar (Köpekli Avşarı) tâifesi; 55 hâne, 1 mücerred vergi nüfusunu Gündüzlü (Gündüzlü Avşarı) tâifesi; 82 hâne, 1 mücerred, 60 nefer vergi nüfusunu Beylik Avşar (Beyliklü) tâifesi; 533 hâne, 20 mücerred, 45 nefer vergi nüfusunu da hiçbir tâifeye bağlı olmayan müstakil cemâatler meydana getiriyordu. Bu tarihte, İnallu ve Harbendelü tâifesine bağlı cemâatlerin tamamının; Beydili, Avşar (Köpekli Avşarı) ve Beylik Avşar (Beyliklü) tâifesine bağlı cemâatlerin büyük bir kısmının nüfusuna dâir herhangi bir kaydın olmaması ve müstakil halde bulunan bâzı cemâatlerin ismine rastlanılamaması sebebiyle, Halep Türkmenleri'nin fazla bir nüfusa sahip olmadıkları anlaşılmaktadır.

Tâife adı	Hâne	Mücerred	Neferen
Beydili	39	5	—
Bayad	500	10	—
Avşar (Köpekli Avşarı)	35	5	20
Gündüzlü (Gündüzlü Avşarı)	55	1	—
İNallu	—	—	—
Beylik Avşar (Beyliklü)	82	1	60
Harbendelü	—	—	—
Müstakil Cemâatler	533	20	45
Y e k ü n	1244	42	125

TABLO : II

156 BA, *Halep TD*, nr. 93. Vergi mükellefi nüfusuna âit olan rakamlar,

1525-30 tarihinde¹⁵⁷, toplam 7824 hâne, 770 mücerred ve 137 nefer vergi nüfûsunu mâlik bulunan Halep Türkmenleri'nin, 1520 tarihine nazaran nüfûsunun bir hayli fazla olduğu görülmektedir. Bu durum tâifelere mensup cemâatler ile müstakil bir halde bulunan cemâatlerin vergi nüfûsunun tamamının tahrir edilmiş olmasından ve ilk tahrirde ismine rastlanılamayan bazı cemâatlerin, bu tarihte ismine rastlanılmasından ileri gelmiş olmalıdır. Aşağıdaki tabloda (bk. Tablo : III) da belirtildiği gibi, 1525-30 tarihinde zikredilen toplam nüfûsdan Beydili tâifesinin 1684 hâne, 244 mücerred vergi nüfûsu; Bayad tâifesinin 787 hâne, 94 mücerred vergi nüfûsu; Avşar (Köpekli Avşarı) tâifesinin 453 hâne, 43 mücerred vergi nüfûsu; Gündüzlü (Gündüzlü Avşarı) tâifesinin 196 hâne, 24 mücerred vergi nüfûsu; İnallu tâifesinin 303 hâne, 18 mücerred vergi nüfûsu; Beylik Avşar (Beyliklü) tâifesinin 105 hâne, 12 mücerred, 84 nefer vergi nüfûsu; Harbendeli tâifesinin 557 hâne, 70 mücerred vergi nüfûsu; Toktemürlü (Tohtemürlü) tâifesinin 82 hâne, 7 mücerred vergi nüfûsu; müstakil cemâatlerin ise 3657 hâne, 258 mücerred, 53 nefer vergi nüfûsu vardı.

Tâife adı	Hâne	Mücerred	Neferen
Beydili	1684	244	—
Bayad	787	94	—
Avşar (Köpekli Avşarı)	453	43	—
Gündüzlü (Gündüzlü Avşarı)	196	24	—
İNallu	303	18	—
Beylik Avşar (Beyliklü)	105	12	84
Harbendeli	557	70	—
Toktemürlü (Tohtemürlü)	82	7	—
Müstakil Cemâatler	3657	258	53
Y e k ü n	7824	770	137

TABLO : III

1525-30 tarihli deftere nazaran, 1536 tarihli defterde¹⁵⁸ nüfûsu daha da artan Halep Türkmenleri, bu tarihte toplam 8047 hâne, 2694 mücerred ve 1140 nefer vergi nüfûsuna sahipti. Aşağıdaki tablo defterlerden tek tek hesaplandığından, bunlara mehzaz olarak belirli bir yer göstermek mümkün olmadı.

157 BA, *Halep TD*, nr. 1040.

158 BA, *Halep TD*, nr. 397.

loda (bk. Tablo: IV) da görüleceği üzere, bu nüfusun 1449 hâne, 660 mücerred, 72 nefer vergi nüfüsünü Beydili tâifesi; 934 hâne, 470 mücerred, 43 nefer vergi nüfüsünü Bayad tâifesi; 385 hâne, 84 mücerred, 131 nefer vergi nüfüsünü Avşar (Köpekli Avşarı) tâifesi; 167 hâne, 49 mücerred, 16 nefer vergi nüfüsünü Gündüzlü (Gündüzlü Avşarı) tâifesi; 378 hâne, 124 mücerred, 98 nefer vergi nüfüsünü İnallu tâifesi; 256 hâne, 69 mücerred, 7 nefer vergi nüfüsünü Beylik Avşar (Beyliklü) tâifesi; 809 hâne, 204 mücerred, 49 nefer vergi nüfüsünü Harbendelü tâifesi; 3669 hâne, 1034 mücerred, 724 nefer vergi nüfüsünü da müstakil cemâatler teşkil ediyordu.

Tâife adı	Hâne	Mücerred	Neferen
Beydili	1449	660	72
Bayad	934	470	43
Avşar (Köpekli Avşarı)	385	84	131
Gündüzlü (Gündüzlü Avşarı)	167	49	16
İnallu	378	124	98
Beylik Avşar (Beyliklü)	256	69	7
Harbendelü	809	204	49
Müstakil Cemâatler	3669	1034	724
Y e k ü n	8047	2694	1140

TABLO : IV

1552 tarihli defterde¹⁵⁹ toplam 8588 hâne, 5248 mücerred ve 228 nefer vergi nüfüsüne mâlik olan Halep Türkmenleri'nin, 1536 tarihine nazaran nüfusu daha da artmış bir vaziyette idi. Aşağıdaki tabloda (bk. Tablo : V) belirtildiği gibi, bu toplam nüfusedan 1942 hâne, 1574 mücerred, 4 nefer vergi nüfüsünü Beydili tâifesi; 2242 hâne, 1267 mücerred vergi nüfüsünü Bayad tâifesi; 126 hâne, 90 mücerred vergi nüfüsünü Avşar (Köpekli Avşarı) tâifesi; 137 hâne, 110 mücerred vergi nüfüsünü Gündüzlü (Gündüzlü Avşarı) tâifesi; 198 hâne, 113 mücerred, 30 nefer vergi nüfüsünü İnallu tâifesi; 208 hâne, 132 mücerred vergi nüfüsünü Beylik Avşar (Beyliklü) tâifesi;

159 BA, Halep TD, nr. 454; BA, Halep TD, nr. 280.

450 hâne, 302 mücerred vergi nüfûsunu Harbendelü tâifesi; 856 hâne, 236 mücerred vergi nüfûsunu Peçenek ve Şah Meleklü tâifesi; 2429 hâne, 1424 mücerred, 194 nefer vergi nüfûsunu ise müstakil bir halde bulunan cemâatler meydana getiriyordu.

Tâife adı	Hâne	Mücerred	Neferen
Beydili	1942	1574	4
Bayad	2242	1267	—
Avşar (Köpekli Avşarı)	126	90	—
Gündüzlü (Gündüzlü Avşarı)	137	110	—
İnallu	198	113	30
Beylik Avşar (Beyliklü)	208	132	—
Harbendelü	450	302	—
Peçenek ve Şah Meleklü	856	236	—
Müstakil Cemâatler	2429	1424	194
Y e k ü n	8588	5248	228

TABLO : V

1570 tarihli defterde¹⁶⁰, toplam 10.185 hâne, 7474 mücerred ve 250 nefer vergi nüfûsü olan Halep Türkmenleri'nin, 1552 tarihine göre nüfûsunun bir hayli arttığı görülmektedir. Aşağıdaki tabloda (bk. Tablo: VI) anlaşılacağı üzere, bu toplam nüfûsun 2110 hâne, 1745 mücerred, 27 nefer vergi nüfûsunu Beydili tâifesi; 2578 hâne, 2289 mücerred vergi nüfûsunu Bayad tâifesi; 91 hâne, 71 mücerred vergi nüfûsunu Avşar (Köpekli Avşarı) tâifesi; 153 hâne, 144 mücerred vergi nüfûsunu Gündüzlü (Gündüzlü Avşarı) Tâifesi; 224 hâne, 181 mücerred vergi nüfûsunu İnallu tâifesi; 229 hâne, 154 mücerred vergi nüfûsunu Beylik Avşar (Beyliklü) tâifesi; 957 hâne, 411 mücerred, 11 nefer vergi nüfûsunu Harbendelü tâifesi; 595 hâne, 127 mücerred vergi nüfûsunu Peçenek ve Şah Meleklü tâifesi; 255 hâne, 118 mücerred vergi nüfûsunu Oyradlu-Osmanlu ve Kösecelü tâifesi; 2993 hâne, 2234 mücerred, 212 nefer vergi nüfûsunu ise müstakil cemâat grupları teşkil ediyordu.

160 BA, Halep TD, nr. 493.

Tâife adı	Hâne	Mücerred	Neferen
Beydili	2110	1745	27
Bayad	2578	2289	—
Avşar (Köpekli Avşarı)	91	71	—
Gündüzlü (Gündüzlü Avşarı)	153	144	—
İnallu	224	181	—
Beylik Avşar (Beyliklü)	229	154	—
Harbendeli	957	411	11
Peçenek ve Şah Melekdü	595	127	—
Oyradlu-Osmanlu ve Kösecelü	255	118	—
Müstakil Cemâatler	2993	2234	212
Y e k ü n	10185	7474	250

TABLO : VI

T a h m i n i nü f ü s u : Halep Türkmenleri'nin yukarıda zikredilen vergi mükellefleri mikdârına dayanarak, muhtelif tarihlerdeki nüfuslarını tahminî olarak hesaplamak mümkündür. Bunun için, evli vergi mükellefini gösteren *hâne* tâbiri ile genel olarak 5 kişinin ifâde olunduğu kabul edildiğinden¹⁶¹, her hânenin 5 rakamı ile çarpılıp, buna mücerred yâni bekâr olanların sayısının da ilâve edilmesiyle elde edilecek sayı, bize, Halep Türkmenleri'nin muhtelif tarihlerdeki tahminî nüfusunu vermiş olacaktır. Bunun yanı sıra, neferen olarak kaydedilen vergi mükelleflerinin 1/3 e yakını mücerred; 2/3 ye yakın bir mikdarı ise hâne olarak itibar edilmiştir.

Verilen bu izahat çerçevesinde, aşağıdaki tablodan (bk. Tablo: VII) da anlaşılacağı üzere, Halep Türkmenleri'nin tahminî olarak 1520 tarihinde 6719¹⁶²; 1525-30 tarihinde 40.396; 1536 tarihinde 47.113; 1552 tarihinde 49.024 ve 1570 tarihinde 59.289 nüfusa mâlik olduğu görülmektedir.

161 Ö.L. Barkan, *Tarihi demografi araştırmaları*, s. 11-12.

162 1520'ye âit rakamın, müteakıb tahrirlerdekine kıyasla düşük olma sebebi için bk. yk. s. 707.

Tâife adı	1520	1525-30	1536	1552	1570
Beydili	200	8664	8169	11300	12394
Bayad	2510	4029	5299	12477	15179
Avşar (Köpekli Avşarı)	252	2308	2488	720	526
Gündüzlü (Gündüzlü Avşarı)	276	1004	944	795	909
İnallu-	—	1533	2372	1213	1301
Beylik Avşar (Beyliklü)	631	845	1376	1172	1299
Harbendeli	—	2855	4430	2552	5235
Toktemürlü (Tohtemürlü)	—	417	—	—	—
Peçenek ve Şah Melekli	—	—	—	4516	3102
Oyradlı-Osmanlı ve Kösecelü	—	—	—	—	1393
Müstakil Cemâatler	2850	18741	22035	14279	17951
Y e k ü n	6719	40396	47113	49024	59289

TABLO : VII

Netice : XVI. asırda, sâdece Halep vilâyeti dâhilinde yaşama-
yıp, muhtelif bölgelere de yayılmış bir vaziyette bulunan Halep
Türkmenleri, Devlet merkezinin kontrolü altında tutulmak için, mâlî
bakımdan mîrîye bağlı idi. Tâife adını taşıyan teşekküller ile, müs-
takil cemâat gruplarından tereküb eden Halep Türkmenleri'ne
bağlı tâife ve cemâat isimlerinin büyük bir kısmının, eski Türk boy-
larının ismini taşıması, bunların eski Türk boylarına mensup olduğu-
nu açıkça göstermektedir. Daha önceki yıllarda önemli siyâsî faali-
yetlerde bulunan boy-beyleri âilesine mensup bir kısım cemâatlerin,
bilhassa XVI. asrın ikinci yarısından itibaren ismine rastlanılama-
ması, bunların ya ortadan kalktığı, veyahut da daha kuvvetli bir ih-
timalle başka bir yere göç ettiği kanâatını vermektedir. XVI. asır
boyunca devamlı artış gösteren ve hattâ 1570'de —asrı için küçümse-
nemiyecek bir rakama— 60.000'e yaklaşan Halep Türkmenleri'nin¹⁶³,
bu büyük kitle ile, daha sonraları yaşadıkları yerlerin iskânında ve
yerleşik unsurun millî kültürünü takviye ve yenilemede, diğer konar-
göçer aşiretlerle beraber ehemmiyetli rol oynadığı âşikâr gözükmek-
tedir.

163 Doç. Refet Yınanç ve Dr. Mesut Elibüyük, «Türkiye İl merkezlerinin
XVI. asırdaki mahalleleri ve nüfusları» adı altında, IV. Milletlerarası Türkoloji
Kongresi'ne (21 Eylül 1982) sundukları tebliğde, XVI. asırda İstanbul'dan son-
ra Türkiye'nin en büyük şehri olan Bursa'nın nüfusunun 55.000 civarında ol-
duğunu belirtmişlerdir. Halep Türkmenleri'nin Bursa'dan daha büyük bir nü-
fusa mâlik bulunması mânidâr gözükmektedir.